

Dr. Mujzer Péter

Magyar páncélos csapatok a keleti fronton 1942–43 **II. rész**

8. ábra. Škoda 38(t) közepes harckocsi, 30/II. harckocsizászlóalj, 5. közepes harckocsiszázad

Az 1942. július 18-i harcokban a magyar páncélosok kiszorították a szovjet erőket az urivi hídfőből. Az 1. tábori páncéloshadosztály páncélosai 31 szovjet harckocsit kilőtték és 4 harcjárművet zsákmányoltak. A zsákmány páncélosok között két ún. „lend-lease” (kölcsonbérlet alapján az USA-tól kapott haditechnika) M3 Stuart könnyű harckocsi is volt, ezeket a magyarok vontatásra használták. Később az egyik példány a Haditechnikai Intézetbe került kiértékelésre.

A napközben kiszorított szovjet erők a terepviszonyokat kihasználva, éjszaka visszaszivárogtak a magyar gyalogság által hézagosan megszállt területekre, és újra hídfőállásokat foglaltak. A megismételt támadásokkal sem sikerült a makacsul védekező szovjet erőket felszámolni. Az 1. tábori páncéloshadosztály alakulatait 1942. július 20-án kivonták a körzetből.

A Vörös Hadsereg a korotojaki és urivi hídfőállásokat folyamatosan erősítette élőerővel és haditechnikával. Ez veszélyes helyzetet idézett elő a magyar védelemben, döntés született a hídfők felszámolásáról.

Az 1. tábori páncéloshadosztály parancsnoka, tartalékképzés mellett, két harccsoportot alakított ki. A harccsoportok egyenként egy-egy harckocsi, gépkocsizó lövés és gépvontatású könnyű tarackos tüzérsztályból álltak.

A harccsoportok összesen 103 db Škoda 38(t) közepes harckocsival, 20 db Pz.IV.F–1-es nehéz harckocsival, 12 db 40M Nimród páncélgéppágyúval, 7 db 38M Toldi könnyű harckocsival rendelkeztek. A magyar csapatok tűzerejét 7 db 75 mm-es, német eredetű Pak 97/38-as páncéltörő

ágyú is erősítette. A páncéltörő ágyúkat 38M Botond terepjáró gépkocsival vontatták.

Az 1942. augusztus 7-én meginduló támadást heves szovjet tüzérségi és légi csapások érték. Korotojagnál a magyar páncélosok elérték a folyópartot, de a hídfőállást a lemaradó gyalogság miatt nem sikerült felszámolni. A következő napon átszervezték a támadó erőket, elől a gyalogság haladt, mögöttük a harckocsik, amelyek önjáró tüzérség gyanánt, egymás után semmisítették meg a saját gyalogság által jelzett szovjet tüzelőállásokat. A honvédek augusztus 9-ével a hídfő egy részét felszámolták.

A páncéloshadosztály súlyos veszteséget szenvedett a harcok során, 387 katonája halt hősi halált, 38 db Škoda 38(t) közepes harckocsit, 2 db 38M Toldi könnyű harckocsit és 2 db Pz.IV.F–1-es nehéz harckocsit veszített a harcokban. A harckocsik egy részét a tábori javítóműhelyekben sikerült újból harcképessé tenni.

A harcokban a 30/II. harckocsizászlóalj parancsnoka, Bokor Árpád alezredes is hősi halált halt 1942. augusztus 7-én Korotojak körzetében. A zászlóaljparancsnok Škoda 38(t) harckocsiját kilőtték, és két hétig az ellenséges tüzérségi tűz alatt tartott senki földjén maradt. Bokor Árpád alezredes holtteste a kilőtt harckocsija mellett feküdt, valószínűleg sikerült a kilőtt harckocsiját elhagynia, de a szovjet gyalogsági tűzben halálos lövést kapott.

1942. augusztus 10-én az 1. tábori páncéloshadosztály csapatai a 13. könnyű hadosztályt támogatták az urivi hídfő ellen indított támadás során. A támadás sikeresen indult,

9. ábra. Magyar Pz. IV. F-1-es harckocsi és német Stug III-as rohamlőveg a hídfőcsaták során, 1942 nyarán

de hamarosan elakadt a heves szovjet tűzérési és légi csapások következtében.

Augusztus 13-14-én a tábori páncélosadosztály harcsoportja a korotokojaki hídfőnél is megkísérelte a szovjet védelem felszámolását. A támadás során a magyar harckocsizók 10 db szovjet T-60-as és M3 Stuart harckocsit lőttek ki.

A szovjet T-34/76-os harckocsik is számos magyar Škoda 38(t) harckocsit lőttek ki. Baráti tűzben a német 687. gyalogezred is kilőtt két magyar Škoda 38(t) harckocsit.

Augusztus közepére az 1. tábori páncélosadosztály harcértéke erősen lecsökkent, csak 44 db Škoda 38(t) közepes, 4 db Pz.IV.F-1-es nehéz és 5 db 38M Toldi könnyű harckocsival rendelkezett.

1942. augusztus 7–18. között a hadosztály 99 tiszt és 163 legénységi állományú katonát veszített. Ebben az időszakban a szovjetek 15 db Škoda 38(t) közepes harckocsit zsákmányoltak. Ezek a harcjárművek valószínűleg a támadások során kilőtt járművek voltak, amelyeket a magyar csapatok, megfelelő műszaki mentő járművek hiányában nem tudtak elvontatni, és a szovjet ellentámadások nyomán kerültek a Vörös Hadsereg kezére.

1942 augusztus végén, az anyagi veszteségek pótlására, a magyar páncélosok 4 db Pz.IV.F-2-es, hosszú csövű 75 mm-es harckocsiágyúval felszerelt harckocsit kaptak a németektől.

Az augusztusi hídfőcsaták során az 1. tábori páncélosadosztály légvédelme is kivette a részét a harcokból. A II. légvédelmi tűzerőosztály 29M Bofors ágyú 23 vörös csillagos gépet lőttek le. Az 51. páncélgépgépgyús zászlóalj 40M Nimród páncélgépgépgyú 40 db szovjet gépet szedtek le az égről.

Az 1942 nyarán folytatott hídfőcsaták során az 1. tábori páncélosadosztály a leghevesebb harcokban került bevetésre. A páncélosadosztályt nem mint önálló csapásmérő erőt használták fel, hanem jobb esetben harccsoportokra bontva, a gyalogság támogatására, mint kísérő lövegeket vettették be a páncélosokat. A harcok során a hadosztály súlyos személyi és anyagi veszteséget szenvedett.

Az 1. tábori páncélosadosztály harcjárművei, a rövid csövű Pz.IV.F-1-es, magyar besorolás szerint nehéz és a Škoda 38(t), magyar besorolás szerint közepes harckocsik (valójában közepes és könnyű harckocsik) csak korlátozottan voltak alkalmazhatóak a szovjet harcjárművek ellen. A gyenge páncélatú Škoda 38(t) harckocsi 37 mm-es lö-

10. ábra. Magyar gépkocsizó lövészek 38M Botond terepjáróval és Pak 97/38-as, 75 mm-es páncéltörő ágyúval

vegével csak a hasonló kategóriájú T-60-as és M3 Stuart harckocsikkal vehette fel siker reményében a harcot.

A Pz.IV.F-1-es harckocsi páncélzata lényegesen erősebb volt, mint a Škoda 38(t) harckocsié, de a rövid csövű lövegével a szovjet T-34-es és KV-85-ös harckocsikat csak oldalról és hátulról tudta kilőni. A hadosztály magyar gyártmányú páncélos eszközei még ennél is alárendeltebb helyzetben voltak.

A 40M Nimród páncélgépgépgyút elméletileg önjáró páncélvadász és légvédelmi feladatokra állították hadrendbe, de az első harci tapasztalatok bebizonyították, hogy a magas építésű, gyenge páncélatú Nimród páncélgépgépgyúk 40 mm-es Bofors gépgépgyúja a szovjet közepes és nehéz harckocsik ellen teljesen hatástalan. A páncélgépgépgyúk viszont jól beváltak légvédelmi és gyalogsági támogatásra.

A 38M Toldi könnyű harckocsik és a 39M/40M Csaba páncélgépkocsik hadi használhatósága ugyanolyan korlátozott maradt, mint az 1941-es hadjárat idején.

1942. augusztus 20-án a 30. harckocsiezrednek összesen 55 db Škoda 38(t) közepes és 15 db Pz.IV-es nehéz harckocsija volt bevethető állapotban. A tábori javítóműhelyekben további 35 db harcjármű várt javításra.

1942. augusztus 7–18. között az 1. gépkocsizó lövészezred és az 1. felderítő-zászlóalj 410 katonája elesett, 1289 megsebesült és 32 eltűnt a harcok során.

A három szovjet hídfőből csak egyet sikerült teljesen felszámolni Korotojknál, 1942. szeptember 3-án. Az urívi

11. ábra. Bevetésről visszatérő Škoda 38(t) közepes harckocsizásád a hídfőcsaták közben

12. ábra. 40M Nimród páncélgéppágyú kezelői légvédelmi készségben

hídfő ellen 1942. szeptember 9-én indított támadást német vezetéssel egy kombinált német – magyar kontingens. A támadásban 3 és fél magyar és egy német hadosztály, a 336. gyaloghadosztály és az 1. tábori páncélosadosztály részei vettek részt.

A szovjetek is friss csapatokkal erősítették a hídfőállás védelmét.

Szeptember 9-én 35 tüzérüteg mért tűzcsapást a hídfőre, és megkezdődött a gyalogsági támadás. A Vörös Hadsereg csapatai makacs ellenállást tanúsítottak és helyi ellenlökésekkel vetették vissza a tért nyerő német – magyar erőket.

A magyar – német támadást szeptember 13-14-én leállították, a teljes hídfőt nem sikerült elfoglalni. A támadó csapatok súlyos veszteséget szenvedtek. A németek 217 halottat, 1222 sebesültet és 133 eltűntet veszítettek. A honvédek közül 1237 fő halt hősi halált, 6163 fő megsebesült és 604 fő eltűnt.

A harcok során halt hősi halált az első magyar páncélos ász, Roszik János szakaszvezető és harckocsijának teljes

13. ábra. Egy zsákmányolt M3 Stuart „lend-lease” harckocsi

14. ábra. A veszteségek pótlására átadott egyik Pz.IV.F-2-es harckocsi, 1942 őszén

személyzete, amikor 1942. szeptember 9-én egy szovjet 76 mm-es páncéltörő ágyú találata nyomán felrobbant a Pz.IV-es harckocsijuk. Ezt megelőzően Roszik szakaszvezető Pz.IV-es harckocsija további két szovjet páncélost semmisített meg.

Az anyagi veszteségek pótlására 1942 októberében a németek 10 db Pz. IV. F-2-es, 10 db Pz. III-M harckocsit (német legénységgel) adtak át a magyaroknak. Nem megerősített források szerint további 4-8 db Pz. II.-F könnyű harckocsi is átadásra került. 1942 decemberében 10 db Stug III-as rohamlőveg is az 1. tábori páncélosadosztály alárendeltségébe került, német személyzettel.

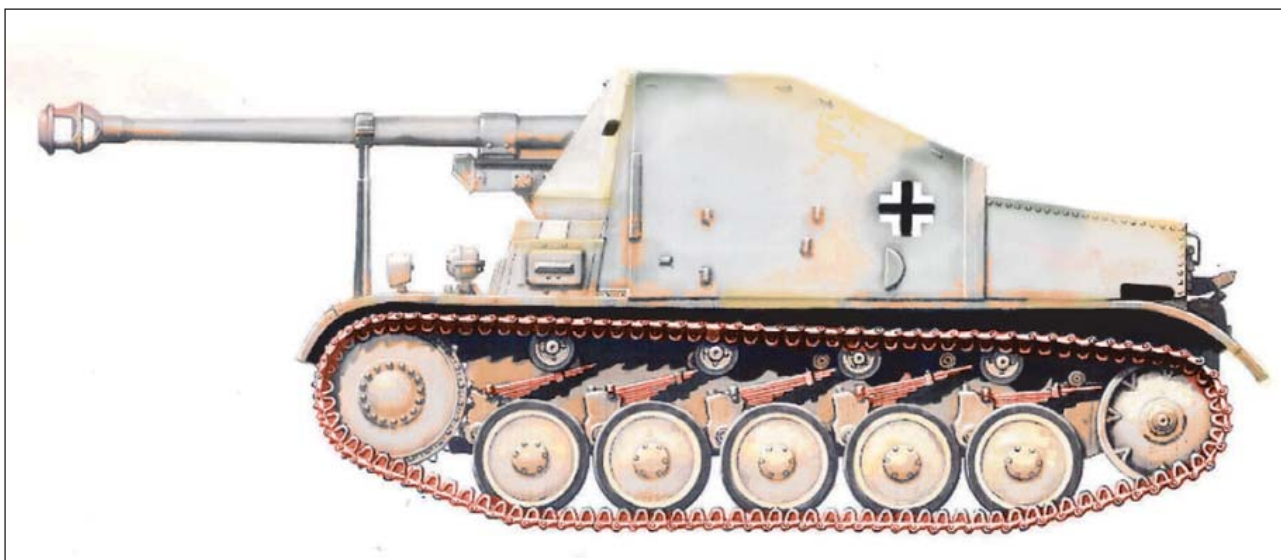
A hídfőcsaták után az 1. tábori páncélosadosztályt viszszaavonták az első vonalból, a 2. magyar hadsereg tartalékba került és megkezdte a felkészülést az áttelelésre. A csapatok fedett fedezékeket építettek a személyi állomány, a harc- és gépjárműtechnika védelmére és rejtésére.

1942. január 2-án az 1. tábori páncélosadosztályt alárendelték a Cramer Csoportnak, ami a B Hadseregcsoport egyetlen tartaléka volt. Ezzel a 2. magyar hadsereget megfosztották az egyetlen tartalékától.

Ebben az időszakban az 1. tábori páncélosadosztály harcértéke 8 db hosszú csövű és 8 db rövid csövű Pz.IV-es nehéz harckocsival, 41 db Škoda 38(t) közepes harckocsival, 9 db Pz.III-as közepes harckocsival (német legénységgel), 2 db 38M Toldi könnyű harckocsival, néhány 40M Nimród páncélgéppágyúval és 5 db Marder páncélvadászzal rendelkezett.

15. ábra. Téli szállás építése Škoda 38(t) harckocsik számára

16. ábra. Marder páncélvadász, 1. önálló páncélvadász-század

A Marder páncélvadászokat 1943. január 6-án kapták kölcsönbe/használatba a magyarok a németektől. A Mardereket az 1. önálló páncélvadász-századba szervezték. A magyar kezelőszemélyzetet az 51. páncélgéppályás zászlóalj és a 30. harckocsiezred harcjármű-kezelőiből válogatták ki. A század parancsnoka, az 51. páncélgéppályás zászlóaljtól Zergényi Pál százados lett. A páncélvadász-század Puskinó településen állomásozott és négy német kiképző segítette a magyar legénység átképzését.

1943. január 12-14-én a hídfőállásokból kiindulva a Vörös Hadsereg támadást indított a 2. magyar hadsereg állásai ellen. A túlerőben lévő szovjet csapatok az elkeseredetten védekező magyar csapatok állásait több helyen áttörték, és kísérletet tettek a magyar védelem felgöngyölítésére, megsemmisítésére.

Az 1. tábori páncéloshadosztály már nem tartozott a 2. magyar hadsereg alárendeltségébe, német irányítás alatt állt, többszöri magyar kérésre sem lehetett bevetni a szovjet támadás elreteszelésére.

Végül 1943. január 16-án vetették be először az 1. tábori páncéloshadosztály részeit Volcszej térségében, hogy megállítsa a szovjet előrenyomulást. Az ellentámadás – a kellő erő hiányában – eredménytelen maradt. A szokatlan hideg és a mély hó is megnehezítette a tábori páncéloshadosztály alakulatainak a mozgását. Kevés volt az üzem-

17. ábra. Az 1. önálló páncélvadász-század Marder páncélvadászai, 1943 január

18. ábra. Škoda 38(t) harckocsik téli álcázó festéssel, 1943 január

anyag, a nagy hidegben a járművek motorjai befagytak, a mély hóban még a harckocsik is elakadtak.

Az 1. tábori páncéloshadosztály fő feladata a téli állásokból kivetett csapatok visszavonulásának a fedezése lett Nikolajevka és Aleksejevka elfoglalása és megtartása révén, mivel ezek a települések a visszavonulás útvonal irányába estek.

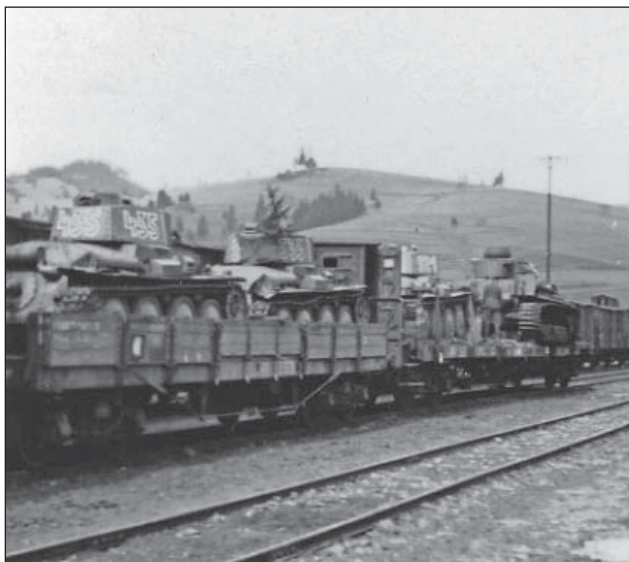
A támadást a hadosztály korlátozott erővel, mindössze 10 db Pz.IV-es és 3 db Škoda 38(t) harckocsival indította. A támadó harckocsikat az 1. felderítő-zászlóalj és néhány 40 mm-es Bofors légvédelmi géppályú támogatta. Heves utcai harcokban a településeket sikerült elfoglalni és négy szovjet harckocsit kilőni.

Az 1. önálló páncélvadász-század a 30. harckocsiezred árkászszázadával és egy tüzéreggel a Stojanov–Dalnij utat biztosította 1943. január 17-én. A Marder páncélvadászok – bár szintén magas építésű járművek voltak –, de a 75 mm-es, hosszú csövű páncéltörő lövegei nagyon hatásosak voltak a T-34-es harckocsik ellen.

Az 1. tábori páncéloshadosztály az 1943-as téli harcokban súlyos veszteséget szenvedett. A hadosztály szinte összes harcjárművét elvesztette a harcok során, zömüket az üzemanyag-hiány, a mély hó miatt kellett hátra hagyni. 1943 márciusában az 1. tábori páncéloshadosztály létszá-

19. ábra. 1943 márciusa: a megmaradt páncélos technika hazaszállítása, 3 db Škoda 38(t) és egy db Pz.IV-es harckocsi

ma 8000 fő volt, 500 gépjárművel és 13 db löveggel rendelkezett. Nagyjából 10 db harcjárművet sikerült megmenteni a visszavonulás során, 9 db Škoda 38(t), 1 db Pz.IV-es és 2 db Marder páncélvadász került haza a frontról. A Marder páncélvadászokat később vissza kellett szolgáltatni a németeknek.

A 2. magyar hadsereg súlyos személyi és anyagi veszteséget szenvedett a Don-kanyarnál. A kivonuló hadsereg mintegy 207 500 katonát és 50 000 fő munkaszolgálatost számlált. Megközelítőleg 128 000–130 000 fő volt a teljes veszteség. Mintegy 49 000–50 000 fő halt hősi halált, 40 000–50 000 fő sebesült meg és hozzávetőleg 27 000–28 000 fő esett fogságba. (A pontos adatok ma is a hadtörténeti kutatások tárgyát képezik. Szerk.) A 2. magyar hadsereg a felszerelésének és fegyverzetének mintegy 80%-át elvesztette a harcok során. Ez a veszteség a teljes magyar honvédség anyagi, technika állományának a felét tette ki. Ezt a veszteséget a magyar hadiipar a háború végéig nem tudta teljes mértékben pótolni.

Az 1. tábori páncélosadosztály harctéri tapasztalatai alapján nyilvánvalóvá vált, hogy siker reményében, csak erős páncélzatú, minimum 75 mm hosszú csövű páncéltörő löveggel ellátott harcjárművek vehetik fel a szovjet hadsereg által alkalmazott T-34-es és KV-85-ös harckocsikkal szemben a harcot.

A magyar hadiipar nem rendelkezett ilyen harcjárművekkel, a gyártás és próbák alatt álló 40M Turán közepes és 41M Turán nehéz harckocsi mind fegyverzet, mind védelem terén messze elmaradtak a szovjet páncélosoktól.

A németek pedig egyrészt politikai zsarolásként használták az átadandó korszerű haditechnika kérdését, másrészt elsősorban a saját fegyveres erejük ellátására koncentráltak.

Így a magyar hadvezetésnek nem maradt más választása, mint a rendelkezésre álló, magyar gyártmányú harcjárművek sorozatgyártását folytatni.

(A szerző köszönetet mond Deák Tamásnak a grafikáért.)

FORRÁSOK

- A m. kir. Fegyveres erők képeskrónikája (1919–1945), Vitézi Szék, 1977.;
- Dr. Barczy Zoltán – Sárhidai Gyula: A Boforstól a Doráig, A magyar légvédelmi tüzérség 1914 – 1945, Petit Real, 2008.;
- Bíró Ádám – Éder Miklós – Sárhidai Gyula: A magyar királyi honvédség külföldi gyártású páncélos harcjárművei 1920–1945, Petit Real, 2006.;
- Bíró Ádám – Éder Miklós – Sárhidai Gyula: A Magyar Királyi Honvédség hazai gyártású páncélos harcjárművei 1920–1945, Petit Real, 2012.;
- Bombay László: A harckocsik története, Akadémia, 1990.;
- Bombay László – Gyarmati József – Turcsányi Károly: Harckocsik 1916-tól napjainkig, Zrínyi;
- Bonhardt Attila – Sárhidai Gyula – Winkler: A Magyar Királyi Honvédség fegyverzete 1919–45 part 1, Zrínyi, 1992.;
- Dálnoki Veress Lajos: Magyarország honvédelme a II. világháború előtt és alatt (1920–1945), München, 1974.;
- Dombrády Loránd – Tóth Lajos: Magyar Királyi Honvédség 1919–45, Zrínyi, 1987.;
- Dombrády Loránd: A magyar gazdaság és a hadfelszerelés, 1938/44, Akadémia, 1981.;
- Csima János: Források a Magyar Honvédség II. világháborús történetének tanulmányozásához, Zrínyi, 1961.;
- Gosztonyi Péter: A Magyar Honvédség a II. világháborúban, Európa, 1992.;
- Horváth Csaba: A magyar katonai felderítés története a kezdetektől 1945-ig, Püldo Kiadó;
- Illésfalvi Péter – Kovács Vilmos – Maruzs Roland: Vitézségért, HK Hermanos, 2011.;
- Dr. Legány Dezső: Emlékei a doni harcokról, Turfi Kiadó, 2002.;
- Dr. Ravasz István (szerk.): Magyarország a II. világháborúban, Enciklopédia, Petit Real, 1997.;
- Maruzs Roland: Középkereszt, tiszti kereszt, lovagkereszt, Zrínyi, 2013.;
- Mányi Pál: Magyar páncélosokkal a hadak útján 1941–1944, Magánkiadás, 2000.;
- Szabó Péter: Don-kanyar, Corvina Kiadó, 2001.;
- Szabó Péter – Számvéber Norbert: A keleti hadszíntér és Magyarország 1941–1943, Püldo Kiadó;
- Stark: Hadak Útján, Corvina Kiadó, 1991.;
- Turcsányi Károly: Nehéz harckocsik, Püldo Kiadó;
- Ungváry Krisztián: A magyar honvédség a második világháborúban, Osiris, 2005.;
- Dr. Vajda Ferenc: A Don partjái és vissza, Püldo Kiadó;
- Dr. Varga D. József: Magyar autógyárak katonai járművei Maróti, 2008.;
- Maklár László: Egy kis háborús magántörténelem, 1993/193.;
- Bíró Ádám: A 40M Nimród páncélvadász- önjáró légvédelmi gépjármű, Haditechnika. 1-2. rész, 1994/2-3.;
- Számvéber Norbert: Nimród páncélgépjármű Urivnál, Katona Újság, 2010/1.;
- Számvéber Norbert: A magyar 1. önálló páncélvadász század rövid története, Katona Újság 1943, 2010/3.;
- Barcy Zoltán: 40M Nimród, Katona Újság 1992/4.;
- Péter Mujzer: Hungarian Mobile Forces 1920-45, Bayside Books, 2000.;
- Péter Mujzer: Huns on Wheels, Hungarian Mobile Forces during WWII, 2015 magán kiadás.